

PEER WITTENBOLS

KOUD VUUR!

Personages

Jacob

Gradus

Laila

Demian

Het voordoek is dicht. Gestommel en gemurmel achter. Dan weerklinkt een roffel met een stok op de planken, gevolgd door drie korte stoten. Jacob op. Gekleed in jaren dertig-kostuum: plusfour en pet.

JACOB

Volk! Volk! Goed volk! Ik ben er. Ik ben hier. Of bent u al dicht? Ik zag nog licht...

Hij probeert de opening van het doek te vinden. Pas na lang zoeken vindt hij deze. Gradus springt te voorschijn, in de uitdossing van een ridder. Beiden voor het doek.

GRADUS/RIDDER

Ghy vuighe, vuile schoft, ghy vale zwervershond.

Ghy diepzeemonster ghy, ghy schandelijck stukh stronth.

Pas op de plaats! En sta! Vriesch vast sÛr place, mijnheer.

Vooreer de punt van mijn ponjaerd in maar één keer uw rotte kop van pruick tot baerdt in tweeën slijt...

Uw naem? Welck is uw naem? Nu spreek, ick heb gheen tijd!

JACOB

‘Welck is mijn naem?’

GRADUS/RIDDER

Uw domkop ierft ghy van uw moeder,

uw naem verwierft ghy van papá.

Uw naem! Spreek! Voltijdsloeder.

Of uw laetste woord is: ‘Aaaah!’

JACOB

Aaaah! Mijn naem. Van achteren of van voren?

GRADUS/RIDDER

Open de backes, nu! Zeg op!

JACOB

Jacob.

GRADUS/RIDDER

Mmmh... Zegt me nietschsch... Janus, wat brengt u hier?

JACOB

Jacob! Wat mij hier brengt? Mijn fiets...? Mijn... schoenen? Deze hier, meneer... En deze.

GRADUS/RIDDER

Mijn swaert kapt kaler nog dan eender welcke kapper.

Zwetser. Zwatelaer. Halfwas oelewapper.

Wat, hier, komt ghy thans sjouwen?

JACOB

Ik kwam voor de advertentie uit de krant.

Gradus werpt zijn pruik af en ontdoet zich van zijn snor.

GRADUS

Weet ik niks van. Maar ik ga naar binnen want ze voorspellen lelijk weer.

Gradus af door doek. Jacob staart verbouwereerd om zich heen.

GRADUS

achter het doek Ga, jongen. Zwaar weer op komst.

JACOB

Nee meneer, buiten is het prachtig. Overal zon en overal vogeltjes die zingen.

Van dat ze zo blij zijn met zichzelf... En...

Achter het doek klinkt het geluid van wind. De wind begint harder en harder te waaien.

GRADUS

achter het doek Huil... Huil... Huil...

Jij vuile herfstwind: huil!

En stort je duizend tranen.

Op onze straten, onze daken.

Huil... Huil... en Huil.

En was het zondig zomervuil.

Uit onze zomervacht.

En spoel de glimlach af.

Van onze kaken...

Dus; huil... Huil...

De wind blijft aanzwellen. Het geluid van roffelende herfstregen. Af en toe een scherpe knal gevolgd door een rollende donder. Jacob opent het doek. Gradus is druk in de weer met windmachine, erwtenregen en donderplaat, als een bezeten alchemist in zijn laboratorium... Gradus grijpt naar zijn borst. Hij ademt zwaar.

GRADUS

Even zitten. Even zitten.

JACOB

Waar wilt u zitten?

GRADUS

Op mijn popo, monsieur.

JACOB

Heeft u hier vaker last van?

GRADUS

Van mijn popo, monsieur?

JACOB

Non...

GRADUS

Te vaak. Jongen, te vaak. Het is de rikketik. De rikketik die doet maar wat, de laatste tijd. En waarom? Daarom! Zo moeilijk kan het toch niet zijn:

‘Boemboem. Boemboem. Boemboem...’ Maar nee, dat eigenwijze hartje van

mij doet liever van: 'Boemboemetjeboeboebrrrrbooemmbrrr...' En soms...

Heel soms... Dan doet het dit. Zo van: ... *stilte*

JACOB

Ik hoor niks.

GRADUS

Exactemento!

JACOB

De eerste keer van ooit dat ik... niks hoor.

GRADUS

Even tussendoor: welke advertentie bedoelde u, daarjuist?

JACOB

Uit de courant, die.

GRADUS

Welke courant?

JACOB

De vandaagse courant.

GRADUS

Heeft u die bij u?

JACOB

Ja.

GRADUS

Laat lezen.

Jacob geeft Gradus de krant. Gradus doet een poging om te lezen. Dan geeft hij de krant weer aan Jacob.

GRADUS

Deze lettertjes zijn te klein voor grote mensen.

JACOB

leest voor 'Gezocht in verband met overlijden: nieuwe toneelmeester.'

GRADUS

Gezocht: wat?

JACOB

Nieuwe toneelmeester.

GRADUS

In verband met wat?

JACOB

'In verband met overlijden.'

GRADUS

Curieus... Cu-ri-eus... Lees eens langzamer: staat daar daadwerkelijk:
'overlijden'.

JACOB

Momentje. *leest lang* Daadwerkelijk.

GRADUS

Dit nieuws mag met recht nieuws heten.

JACOB

Dus u wist het niet? Van de oude toneelmeester?

GRADUS

Nee. Mij is niets verteld.

JACOB

Maar u had hem nog niet gemist?

GRADUS

Wie?

JACOB

De oude toneelmeester.

GRADUS

Neen.

JACOB

Cu-ri-eus...

GRADUS

Abnorm.

JACOB

Maar... waarom eigenlijk?

GRADUS

Omdat ik... Omdat ik de oude toneelmeester... ben.

Gradus veroorzaakt bliksem en donderslag. Zwarte wolken pakken zich samen.

Jacob bekijkt gefascineerd de immense voorraad rekwisieten, snorren, pruiken, baarden etc.

Hij leest de opschriften van de kastjes en de laden.

JACOB

Wat betekent: knevel?

GRADUS

Een knevel, jongeman, is een snor.

JACOB

Maar waarom ligt hij dan niet bij 'snor'?

GRADUS

Elke knevel is een snor, maar niet elke snor is een knevel.

Gradus demonstreert dit door eerst een knevel op te plakken en daarna een andere snor.

GRADUS

Helder?

JACOB

Luid en duidelijk.

GRADUS

Mooi. Dus wat is dit?

Plakt een de derde snor op. De Walrus.

JACOB

Een... knevel?

GRADUS

Fout.

JACOB

Een snor?

GRADUS

Tweede fout. Dit is de Walrus.

JACOB

Mag ik ook eens?

GRADUS

Welke wilt u?

JACOB

Welke smaken heeft u verder nog?

GRADUS

toont ze door ze in hoog tempo onder zijn neus te plakken. De Borstel. Het Hoefijzer. De Fu Manchu. Het Potlood. De Tandborstel. De Griek.

Opschieten, we hebben geen uren de tijd.

JACOB

leest de verschillende namen op de laden De... kan niet kiezen... kan niet kiezen... de... moeilijk... moeilijk... de... Vlas.

GRADUS

Goeie genade. 'De Vlas', zegt hij! Sinds wanneer is de Vlas een snor?

JACOB

Is de Vlas een knevel?

GRADUS

De Vlas is een baard.

JACOB

Ja, ik wil een baard.

GRADUS

Ja. Nee! De Vlas is een baard, maar niet elke baard is een Vlas.

JACOB

Goed onthouden. Goed onthouden.

GRADUS

doet geërgerd een aantal baarden voor Meneer, er is nogal een verschil tussen de Vlas of de Bok of de Napoleon. Of de Sappeur. Of de Sik. Of de Ring. Of de Kabouter. Enfin. Welke wordt het?

JACOB

Heeft u eventueel ook enge tanden?

Gradus zucht en demonstreert zwijgend enkele bizarre gebitten. Jacob loopt naar een kist waar een groot doodshoofd op staat.

JACOB

En wat is dit?

GRADUS

Af! Af! Dat zijn de explosieven.

JACOB

Voor wat?

GRADUS

Voor wanneer er iets moet exploderen.

JACOB

Maar wat laat u dan exploderen?

GRADUS

Van alles. Huizen. Kastelen. Ruïnes. Incidenteel een lagere school.

JACOB

En wat is dat: Exploderen?

GRADUS

Booohhhaamhh!!!

stilte

JACOB

Doe eens.

GRADUS

Neen.

JACOB

Doe eens.

GRADUS

Neen! Dat doen wij alleen op momenten dat men het niet verwacht.

JACOB

Aaah!

GRADUS

Neen is neen.

JACOB

Aaah is aaah.

GRADUS

Neen. Want nu verwacht men het.

We hebben het er nu net over gehad, over de explosie... Dus... verwacht men het nu, die explosie. Dan is het verrassingseffect er op voorhand vanaf.

Dan abrupt, verliest Gradus een hand. Veel bloed.

GRADUS

Aaah! Aaarghh! Mijn voorhand is er vanaf!

JACOB

Bloed! Bloed!

GRADUS

Aaaahhh. Waarom ik? Waarom altijd ik?

JACOB

Bloed. Even serieus, mensen. Even meer licht. Moet je zien hoe hij bloedt.

GRADUS

Aaaah!

JACOB

Mensen, dit is eventjes ernstig. Even niet kijken. Echt even niet kijken, nu. O, nee! Even liggen. Even liggen!

GRADUS

Ik wil niet liggen!

JACOB

Maar ik wel.

Gradus toont Jacob zijn echte hand. En dan toont hij de nephand.

GRADUS

Dit alles onder het chapter: 'verrassingseffecten'... Maar genoeg voor vandaag. Het donkert alweer buiten. Wij gaan sluiten. Tijd voor stilte hier in het pand. Jas aan. Das om. Pet op. Werklicht uit. En... af! *Donker. Gradus ontsteekt een olielampje. Spreekt tegen de lege ruimte. Ik weet niet of u mij hoort... Maar... Ik wilde u graag laten weten dat ik er niet meer ben. Ik ben weg. De vloer is vanavond... vannacht... voor u. Tien minuten voor aanvang! Gradus af.*

JACOB

tot de lege ruimte Even voor de volledigheid: ik ben er nog wel. Jacob blaast het lampje uit.

GRADUS

in het donker Wie blaast er nou net dat lampje uit?

JACOB

Ik ging er van uit dat u weg was.

GRADUS

Daar gaat het nu niet om, of ik weg ben, te ja dan wel te nee.

JACOB

Maar bent u er nu wel of niet?

GRADUS

Nee.

JACOB

Ik dacht: Die meneer is weg. Ik ben bijna weg. Dus dat lampje kan wel uit.

GRADUS

‘Ik dacht dít, ik dacht dát.’ Laat ons afspreken dat ik het denkwerk doe!

JACOB

En wat doe ik dan ondertussen?

GRADUS

U ontsteekt het lampje weer.

Jacob steekt het olielampje weer aan.

GRADUS

spreekt tegen de ruimte Mocht er nu iemand luisteren... Iemand? Even voor de helderheid: ik was dus niet meer hier. Maar ik kwam terug voor hem. De nieuwkomer. De leek. Zeven minuten voor aanvang! Wij zijn weg.

JACOB

tot de lege ruimte Momentje, ‘iemand’. *tot Gradus* Als wij allebei hier weg zijn, nu. Stél dat dat zo is. Laten we dat aannemen... tegen wie zeggen wij nu dan dat wij er nu niet meer zijn.

GRADUS

Niet vragen.

JACOB

Te laat. Ik heb het al gevraagd.

stilte

GRADUS

Tegen de entiteiten.

JACOB

Prima. Is het nog noodzakelijk dat ik weet wat dat zijn: entiteiten?

GRADUS

Ja. Maar daar is helaas geen tijd meer voor. Komen! De grote wijzer wijst al bijna naar de nok van het theaterrrrr. Zes minuten voor aanvang.

JACOB

Prima. Kan het ook niet kort samengevat: entiteiten?

GRADUS

Nee, dat gaat niet. Want als ik dan zeg: entiteiten zijn verschijningen, dan zegt u: 'Verschijningen, verschijningen, wat zijn verschijningen?' En dan zeg ik weer: 'Verschijningen zijn aanwezigheden.' En dan gaat u weer van: 'En wat zijn aanwezigheden?'

... Les 2: Er moet te allen tijde een lampje blijven branden in het theater wanneer men 's avonds de deuren sluit... *tot de lege ruimte* Vijf minuten voor aanvang!

JACOB

tot de lege ruimte Vijf minuten, mensen!

GRADUS

Kom, Jan, de dag is oud, wij zijn weg. Af op jardin!...

Gradus wil weglopen maar wankelt even en luistert met de ogen gesloten naar het slaan van zijn hart. Op dat moment slaat in de verte een kerkklok een aantal keer. Dan hoort Jacob, ergens de stem van Laila. Gradus hoort niets.

LAILA

O, nacht. O, nacht. Wat ben je toch weer zwart, vannacht.

En wat ben je toch weer stil, windstil. Zo stil,
dat ik de sterren ginds, hoor knisperen tegen jouw zwart.

Ik hoor jouw wolken aaien langs de bolle wangen van de volle maan.

Mijn lief, mijn liefste, mijn liefste lieveling, ik ben hier.

Hier! Blijf staan! Ik kom er aan...

Laila af. Onderwijl verliest ze haar schoentje.

JACOB

Mevrouw! Mevrouw! Uw muiltje! Mevrouw?

GRADUS

opent de ogen Waar was ik?

JACOB

U was met uw hoofd bij... uw hart.

GRADUS

Juist.

JACOB

Alles in orde... bij u van binnen?

GRADUS

Hoe komt u aan dat muiltje?

JACOB

Van die mevrouw...

GRADUS

Mevrouw! Mevrouw! Welke mevrouw?

JACOB

Die mevrouw van dat andere muiltje.

GRADUS

Jij hebt een mevrouw gezien? Zeggen! Zeggen!

JACOB

Misschien. Maar niet heel lang. En het was nauwelijks een mevrouw. Het was hooguit een...

GRADUS

Een?

JACOB

Een mejuffrouw.

GRADUS

Ai! Ai! En nog eens Ai!

JACOB

Het spijt me, ik zag haar niet expres!

GRADUS

Een mooie mejuffrouw ziet men altijd per ongeluk. Tenzij men een stiekeme gluurder is.

JACOB

U zei dat we er niet meer waren, terwijl we er nog wel waren. Daar kan ik niks aan doen. En die mejuffrouw ook niet.

GRADUS

Een fijn muiltje. Eerlijk is eerlijk. Een fijn muiltje voor een klein voetje.

JACOB

Kent u haar?

GRADUS

'Kennen'. 'Kennen'. 'Kennen'. Ze heeft nog zo'n voetje. Een dame met twee van dit soort voetjes... die vergeet men niet licht.

JACOB

Mee eens. Ik ga haar ook nog even onthouden.

GRADUS

Diepe zucht. Meekomen, nu. Wij mogen hier niet zijn, nu. Absoluut verboden.

JACOB

Maar hoezo dan?

GRADUS

Amateur! Arme amateur: en u ambieerde een betrekking als toneelmeester!

Kent geeneens de wetten van het vak.

JACOB

Zal ik notities maken?

GRADUS

Les 1: Minstens één avond per week moet het theater gesloten blijven. Opdat de geesten van dit theater tijd en ruimte hebben om hun lievelingsrollen te spelen.

JACOB

Ja, maar dit muiltje dan?

GRADUS

Jongen... (je naam is me even ontschoten. Er zijn zoveel jongens en tegenwoordig heten ze allemaal anders).

JACOB

Jacob!

GRADUS

Johan, de klok heeft geheid. We zitten al ruim in de reservetijd. Weg! Weg. Weg hier. Voor ze terug komt. Voor ze ons ziet!

JACOB

Wie? De mejuffrouw?

GRADUS

Meekomen. Er is maar één sleutel. En dat is deze. *Gradus af.*

JACOB

Beste... mejuffrouw. Ik... ik zet uw muiltje hier neer. Hier. Hier staat 'het'. Bij het lampje. Goed, ik ben er maar weer eens van tussen.

Laila op in de schemering van het olielampje.

JACOB

Wie daar?

LAILA

Ik daar.

JACOB

Wie is ik?

LAILA

Iedereen is ik.

JACOB

Maar wie bent u?

LAILA

Ik ben geen u. Ik ben een jij.

JACOB

Maar welke jij precies?

LAILA

Precies. Ik ben het.

JACOB

Ja, dat zei je net ook al.

LAILA

Waarom vroeg je het dan nog een keer?

JACOB

Hoe heet je?

LAILA

Gewoon... als altijd.

JACOB

O.

LAILA

Ben jij het?

JACOB

Dat hangt er maar helemaal van af.

LAILA

Ben jij het, ja of nee?

JACOB

Ja... En nee.

LAILA

Ik ben het.

JACOB

Dat... zeggen ze allemaal.

LAILA

Ik ben het echt.

JACOB

Echt? Zeg je naam dan eens.

LAILA

Als jij het bent... Dan heet ik: 'Jouw liefste lieveling.' Dan heet ik: 'Meisje van jouw dromen.' Of 'Suikertje van jouw hart.'

JACOB

En stel, dat jij het bent. Hoe heet ik dan?

LAILA

Jij? Jij heet:

Mijn hart, mijn hoop, mijn lief.

Mijn zoet, mijn kusjesdief.

Mijn alles, mijn melk, mijn honing.

Mijn prijs, mijn boerenprins, mijn hartenkoning...

JACOB

U overvalt me een beetje.

Laila komt bijna te voorschijn. Maar Gradus roept van achter het toneel.

GRADUS

buiten beeld Hoogste tijd!

Laila schrikt als ze Gradus' stem hoort.

LAILA

Kijk uit, ik hoor hem naken.

JACOB

Naken? Naken? Wie?

LAILA

Ik denk.. Ik denk... Het is hij: mijn papá, de keizer.

Laila af. Gradus op.

GRADUS

Jonas. Ik blijf je niet roepen.

JACOB

Jacob! Sst! Nu is ze weg!

GRADUS

Weg? Wie is weg?

JACOB

'Jouw liefste lieveling.' 'Meisje van jouw dromen.' 'Suikertje van jouw hart.'

Etcetera.

GRADUS

Was zij daar weer?

JACOB

Kennelijk. En ze dacht dat u haar papá was. En weg was ze.

GRADUS

Zie je wel. Zie je wel! We zijn hier al te lang.

JACOB

Te lang voor wat?

stilte

GRADUS

Gaat u niets aan. Luister. Wij hebben hier te maken met een prinses. Punt. En wanneer een prinses verliefd is, dan is dat anders dan bij u of bij mij, meneer. Dan kan ze niet meer eten. Dan kan ze niet meer slapen. Punt. Ze kan alleen nog maar zingen, zo zielsverliefd.

JACOB

Op wie?

GRADUS

Gaat u niet aan. Kom!

JACOB

Ja, nee. Ik dacht: ze deed zo aardig tegen mij. Ik bedoel... hoe ze naar me lachte.

GRADUS

Arme dwaas... Zij heeft haar hart reeds weggegeven, helaas.

JACOB

Aan wie?

GRADUS

Aan Demian.

JACOB

'Demian' kan ik die ergens van kennen?

GRADUS

Een jongen van het volk. Een eenvoudige boerenzoon. Niet iemand waarbij men onmiddellijk denkt: dit is de geliefde van een vrouw als zij. De-mi-an!

JACOB

Mooie naam.

GRADUS

Ha! Wacht maar tot u háár naam hoort.

JACOB

Ik wacht.

GRADUS

Zeker? Bent u er klaar voor?

JACOB

Wacht even... ja.

Gradus fluistert de naam in Jacobs oor.

JACOB

Zou u dat alstublieft nog een keertje willen zeggen. Ik vond hem inderdaad nogal mooi.

Gradus fluistert opnieuw de naam in Jacobs oor.

JACOB

Ik heb het overal koud, nu. Kan dat kloppen?

GRADUS

Dat kan heel goed. En hij... hij is verliefd op haar... met die naam. Kan alleen nog maar rijmen van verliefdheid, zo verliefd: 'Vrouw/ hou van jou.' 'Wangen/ verlangen.' 'Kussen/ jouw lippen blussen.'

Demian op vanuit het niets.

DEMIAN

O, Laila.

Laila ook op. Beide rollen door dezelfde acteur gespeeld.

LAILA

O, Demian.

DEMIAN

O, Laila.

LAILA

O, Demian.

DEMIAN

O, Laila.

LAILA

O, Demian.

DEMIAN

O, Laila.

JACOB

fluisterend Ze zijn mooi samen. Ze passen bij elkaar.

GRADUS

fluisterend Ja, jongen, als je verliefd bent, ga je op elkaar lijken.

LAILA

O, Demian. Jouw lach is nog veel zoeter
dan de gouden honing van de moerbeiboom.

DEMIAN

O, Laila, Laila, Laila, jouw naam is als
een wilde rondedans na middernacht.
Lailalailalaila... tot aan het zilveren licht
van morgenochtend, wil ik jou zingen.

LAILA

O, Demian, als jij nog niet bestond
dan zou ik jou verzinnen, precies zoals ik je ooit vond:
zelfde lippen, zelfde warme mond,
twee precies dezelfde ogen. En net zo blond.

DEMIAN

O, Laila.

LAILA

Ah, Demian.

Laila geeft Demian het gouden lint dat ze in haar haar draagt.

LAILA

Hier, mijn hartenjager
en neemt dit gulden lint.
Opdat ge immer denken zult
aan 't meisje dat u mint.

DEMIAN

Oeh, Laila.

LAILA

Oef, Demian.

DEMIAN

Mmh, Laila.

Beiden verdwijnen zoals ze kwamen: vanuit het niets in het niets.

GRADUS

Ja, meneer. Allebei verliefd. En allebei op elkaar. Tot zover niets aan de hand, zou je zeggen.

JACOB

Zou je zeggen.

GRADUS

Zou je zéggén! Maar... maar... haar papá... Laila's papá, de keizer vindt het niet goed. En waarom niet? En waarom niet?

JACOB

Ik geef het op.

GRADUS

Ik vertel je net dat Demian een eenvoudige boerenzoon is! Daarom niet.

Opletten en onthouden en anders aantekeningen maken. Demian is een eenvoudige boerenzoon. Dus heeft Laila's papá deze Demian weggejaagd, over de bergen, naar het einde van de wereld. Wegwegweg van zijn dure dochter.

JACOB

En toen en toen?

GRADUS

En toen: Laila ontroostbaar, natuurlijk. Want...? Want...?

JACOB

Want haar papá is boos?

GRADUS

Neen. (Ja, ook!) Neen, want haar Demian is verdwenen. Verschwunden. En nu wil ze nog maar één ding...

JACOB

Haar muiltje?

GRADUS

Neen!

JACOB

Goed maken met haar papá?

GRADUS

Neen!

JACOB

Ik geef het op.

GRADUS

Ze wil bij Demian zijn, vanzelf! Dus...

JACOB

Geen idee.

GRADUS

Dus dat wordt een heel verdrietige geschiedenis.

JACOB

Daar hou ik helemaal niet van. Van verdrietig.

GRADUS

Dan heeft u pech, meneer. Want u zit er al midden in.

JACOB

In wat?

GRADUS

In deze tragedie.

JACOB

Wat is dat: een tragedie?

GRADUS

‘Ernstig toneelspel met droevig of rampzalig slot.’

JACOB

Dus het wordt zielig, straks voor Laila?

GRADUS

Nogal, kleine vriend. Nogal.

JACOB

Gaat ze straks dood?

GRADUS

Daar mag ik helaas geen uitspraak over doen.

JACOB

Maar gaat ze dood, straks?

GRADUS

Dat ga ik nu niet zeggen, natuurlijk, want dan is de lol er van af.

JACOB

De lol!

GRADUS

De mensen houden van zielige verhalen, jongeman. Hoe zieliger, hoe beter.

JACOB

Echt?

GRADUS

Ga zelf maar na, wat ziet u liever in het theaterrrrr: een meneer waar niets mee aan de hand is of een meneer met een horrelvoet en een bochel?

JACOB

Wat is een horrelvoet?

GRADUS

Ander voorbeeld: Twee soldaten die gezellig aan het kaarten zijn, of twee soldaten in een vuurgevecht? Tatatatata! Trrrrrrrrrhh...

Tattattattattatrrrrrrhhh... Kiest u maar...

JACOB

Het vuurgevecht, graag.

GRADUS

Wilt u liever een uur naar een jongetje kijken dat thuis op de sofa fijn een boek zit te lezen. Of ziet u hier liever een jongetje dat in zijn eentje... een donkere zaal binnentreedt... Met verder helemaal niemand... En dat hij roept: Volk! Volk! Goed Volk! En dat er dan... Ineens... een ridder te voorschijn springt... en dat die ridder hem aanvalt en dat dat jongetje zichzelf dan moet verdedigen... en... en... en... dat er dan... dat er dan...

JACOB

Ja, dat er dan wat?

GRADUS

Kies zelf maar, A: jongetje thuis op de sofa. Niks aan de hand. B: zelfde jongetje, in zijn eentje, in de duistere zaal... ?

JACOB

B, alstublieft.

GRADUS

U kiest voor B! En uw antwoord is... Uw antwoord is... Goed!

JACOB

Hoera!

GRADUS

A: een oogverblindende dame en een aantrekkelijke prins waar verder niets bijzonders mee is... Of, B: de tragedie van Laila en Demian en hoe ze elkaar netnetnet niet krijgen?

JACOB

Dus ze krijgen elkaar niet, straks?

GRADUS

Daar mag ik helaas niets over zeggen.

JACOB

Van wie niet?

GRADUS

Van... van...

JACOB

Van de entiteiten?

GRADUS

Neen. Van... van...

JACOB

Van Laila?

GRADUS

Neen! Van... van... de wetten van het theaterrrrrr!

JACOB

Want anders?

GRADUS

Anders... Anders... Anders doet de magie van: 'Pffh...'

JACOB

Wat?

GRADUS

'Pffh...'

JACOB

Nee, wát doet 'Pffh...'?

GRADUS

De magie: 'Pffffffh...'

stilte

GRADUS

Stond dat er echt?

JACOB

Wat?

GRADUS

Of dat er echt stond?

JACOB

Nee, wát stond wáár echt?

GRADUS

Dát: in de courant?

JACOB

Wilt u liever dat ik nee zeg?

GRADUS

Dus het stond er echt: 'In verband met overlijden'?

JACOB

Tenzij u liever wilt dat ik van niet zeg. Zal ik 'van niet' zeggen?

stilte

GRADUS

Neen. Het is het al laat. Nu laten we Laila alleen. Alleen met haar tragische verhaal.

JACOB

En dat is niet zielig?

GRADUS

Het is haar werk. Werk is nooit zielig.

JACOB

Maarmaar waar zitten we dan nu ergens, in de... dinges... tragedie?

GRADUS

Op dit moment is Laila nog overal aan het zoekenzoekenzoeken naar Demian. Want zij heeft dus geen idee dat die ondertussen helemaal aan de andere kant van de wereld is. Dus zij zoekenzoekenzoeken in het paleis...

Buiten beeld roept Laila wanhopig Demians naam. Gradus laat een trek neer met een doek waarop de beeltenis van een paleis staat.

GRADUS

Zoekenzoekenzoeken in de paleistuinen. *Hij laat een doek neer waarop de beeltenis van een paleistuin staat. Ze zal zo dadelijk zelfs de hele nacht door het woud rondzwerven. Maar de ridders van haar papá, de Keizer, zijn háár ondertussen aan het zoekenzoekenzoeken. En ze zijn vlakbij... Dus... Hij laat een derde doek zakken waarop een diep en donker woud geschilderd staat.*

JACOB

En nu?

GRADUS

Nu... nu... gaan we de spanning opbouwen.

Jacob en Gradus wachten gespannen op Laila. Gradus rinkelt met ijzer en hij slaat stukken ijzer tegen elkaar.

JACOB

Dat is best wel hard!

GRADUS

Natuurlijk. Laila hoort van verre de maliënkolders en de harnassen van de ridders van Papá. Ze zijn vlakvlakvlak...

JACOB

Mag ik ook? Mag ik ook? Mag ik ook? Mag ik oohook!

Met tegenzin geeft Gradus Jacob deze rekwisieten. Jacob gaat tekeer.

GRADUS

Sst! Zo vlakbij zijn ze nou ook weer niet.

LAILA

Hoor ginds!

Hoor ginds toch de vazallen van mijn vader.

Die bruten! Nader komen zij en nader.

De keizer laat mij bejagen tot hij mij vindt.

Ach, arme ik. Ach, arm keizerskind.

Een gulden plan moet thans worden gesmeed.

Parbleu! Niet langer meer draag ik het kleed
dat nu mijn dure afkomst kan verraden.

Dus scheur ik barrehands de naden
en rijt ik scheve stroken van 't velours
dewelke ik dan listig overpoer
met 't warme rood van broeder Ever.

Zo zal men denken dat ik vandaag het leven
liet. En dat ik werd verslonden door tijger
of leeuw. Leven zonder Demian: ik weiger...

JACOB

Wat zegt ze toch allemaal! Het gaat nogal snel. En ze praat zo apart.

GRADUS

Dat ze hier, op deze open plek in het bos (drie letters) onder het
lavendelblauwe licht van de volle maan, haar jurk uit gaat trekken.

JACOB

Waar wij bij zijn!

GRADUS

Ja, maar dat weet zij niet.

JACOB

Mooi. Ga door.

GRADUS

En dat ze die jurk dan aan flarden scheurt... en dat ze die dan zal overgieten
met everzwijnenbloed.

JACOB

Dat is zonde.

GRADUS

Nee, dat ze zodoende de ridders van haar papá laat denken dat ze opgevrotten is door een wolf of een bergleeuw of iets anders met veel te veel tanden.

JACOB

Echt bloed?

GRADUS

Nee, everzwijnenbloed.

JACOB

Ja, nee, maar echt everzwijnenbloed?

GRADUS

Ja. Echt nepeverzwijnenbloed.

JACOB

Hoe komt ze daar dan aan?

Gradus haalt uit een schap een fles met bloed te voorschijn. Hij zet hem klaar midden op het toneel. Ook plaatst hij nauwkeurig hier en daar wat struweel.

GRADUS

Heel groot everzwijn, heel veel bloed.

Laila scheurt haar jurk in repen en overgiet deze met het bloed.

LAILA

Voorts maak ik voort, vermomd als simp'le boerendeeerne.

Geen kroontje meer van goud, maar een van ganzenveren.

Ik ga in lappen, lompen. Mijn wangen verf ik zwart

met het zand van mijn sandalen. Voor jou: mijn hart,

mijn Demian. Waar je ook bent, ik kom je halen...

Laila verkleedt zich als eenvoudig boerenmeisje. Onderwijl trekt Jacob, zo goed en zo kwaad als het gaat, een maliënkolder en een harnas aan.

LAILA

Hoor hier: de herrie en de heibel van de wachters.

De herrie en de heibel van de wachters...

De herrie en de heibel van de wachters!...

Jacob rinkelt en ratelt nu pas met het ijzer.

GRADUS

tot Jacob Zachter!

LAILA

Dag huis, dag tuin, dag merels.

Boerin zoekt haar kerel, aan 't einde van de wereld...

Laila gaat bijna af. Jacob wil haar tegenhouden, maar mag niet van Gradus.

JACOB

Laila! Laila!

GRADUS

Wat gaat u in Godsvredesnaam doen!

JACOB

Ik ga vertellen dat ze hier moet blijven. *tot Laila Laila!*

GRADUS

Waarom zou ze hier blijven?

JACOB

Omdat Demian helemaal aan het einde van de wereld is. Daarom. *tot Laila*

Laila!

GRADUS

Niet doen! Nooit doen!

JACOB

Hoezo niet?

Laila af.

GRADUS

Wil je dat nooit, maar ook nooit meer doen!

stilte

JACOB

En nu?

GRADUS

Nu hebben de soldaten haar jurk gevonden. Die denken: ach, Laila is dood. En met lood in de laarzen gaan ze naar haar papá, de keizer, om hem te vertellen wat er met zijn dochter gebeurd is.

JACOB

En nu?

GRADUS

Nu is het wachten op hém.

JACOB

Mijn God: Demian!

GRADUS

Haar geliefde Demian. Demian, op zijn beurt, ondertussen daar gunder, aan het einde van de wereld, is ontsnapt. En inmiddels is hij, over de bergen en door de dalen, helemaal teruggelopen om bij zijn geliefde te zijn. Hij zoekt haar overal. 'Laila! Laila! Het is ik! Het is ik!' Dan... dan... vindt hij dus die prinsessenjurk.

JACOB

Nee.

GRADUS

Ja hoor. In rafels. In repen. Onder het bloed.

JACOB

Nee!

GRADUS

Wacht maar tot zo dadelijk Demian opkomt en dat hij dan deze bebloede jurk vindt.

JACOB

Ik ben niet goed in wachten. *Jacob wacht en begint van verveling zachtjes te fluiten.*

GRADUS

Nooit fluiten op het toneel.

JACOB

Hoezo niet?

GRADUS

Heeft u me gehoord. Nooit, maar dan ook nooit fluiten op het toneel.

JACOB

Gehoord. Zowel met links als met rechts. Maar hoezo niet?

GRADUS

Ja, nee. Eerst beloven!

JACOB

Ik beloof het met spuug.

GRADUS

Nooit spugen op het toneel!

JACOB

Beloofd.

GRADUS

Zweer het op het hoofd van uw moeder.

JACOB

Ik heb helaas geen moeder.

GRADUS

Dan, zweer het op het hoofd van uw vader: ik zal nooit fluiten op het toneel.

JACOB

Ik heb helaas ook geen vader.

GRADUS

Dan zweer het op het voorhoofd van uw zuster.

JACOB

Ook niet. Geen broertje ook niet. Ik heb niks. Ik heb deze advertentie. Dat is alles.

GRADUS

In dat geval... in dat geval moet u het heilig beloven. Zeg me na: 'Hierbij zweer ik...'

JACOB

'Hierbij zweer ik...'

GRADUS

'Dat ik, Johan zo-en-zo (achternaam zelf in te vullen)...'

JACOB

'Ik, Jacob! Zo-en-zo (achternaam zelf in te vullen)...'

GRADUS

... heilig zweer ik dat ik nooit en te nimmer op de bühne zal fluiten.

JACOB

'Dat ik nooit en te nimmer op de bühne zal fluiten.'

GRADUS

'Hei-lig zweer ik dat.'

JACOB

En ik ook.

GRADUS

Op de plaats rust.

JACOB

U ook.

stilte

GRADUS

Kijk, dit is nu zo'n moment.

JACOB

Wát voor moment.

GRADUS

Zo'n moment waarop je het niet verwacht.

JACOB

Wat verwacht ik nu niet?

GRADUS

Een explosie.

JACOB

Gaat u nu iets laten exploderen!

GRADUS

Ja. Tenzij je het nu verwacht, natuurlijk.

JACOB

Eerlijk gezegd verwacht ik het nu ondertussen wel een beetje.

GRADUS

Jammer. Dan wacht ik nog maar even. *stille* Zeg, die advertentie... in de vandaagse courant... Hoe ging die ook al weer?

JACOB

Bent u hem alweer vergeten?

GRADUS

Nee. Maar ik dacht ineens: misschien heb ik hem wel verkeerd verstaan.

JACOB

Helaas. Ik heb juist heel goed gearctici... geartucu... argeticulu... Gracitu...

GRADUS

Diepe zucht.

JACOB

Ik ben even de draad kwijt... Mijn God! Laila! Waar is die ondertussen?

GRADUS

Die? Die is weg. Onderweg. De bergen over. Op zoek naar haar Demian.

JACOB

Naar Demian! O, nee! Die is juist onderweg naar hier.

GRADUS

Exact, dat maakt de zaak zo tragisch. Zij gaat heen en hij komt terug halverwege passeren ze elkaar. 'Dag meisje. Dag meneer.' Hij herkent haar niet in haar simpel jurkje en met haar vuile wangen. En zij weet niet meer wie hij is, omdat hij ondertussen gekleed gaat in het pak van een dure heer. *Grijpt naar zijn hart. Aiaiai.*

JACOB

Auwauwauw!

GRADUS

Even rust. Eventjes kalm voor de rikketik.

JACOB

Maar waar heeft u dan pijn?

GRADUS

Overal.

JACOB

Overal? Waar dan overal?

GRADUS

Ik heb pijn in de keuken. Ik heb pijn op zolder. En als ik slaap dan heb ik pijn in de slaapkamer.

JACOB

U ziet wit. En uw ogen kijken moe... Zullen we maar gaan? Ik loop u wel naar huis.

GRADUS

Niet nu! Niet meer. Nu blijf ik hier, ook, meneer. Voor het geval er hier nog meer mis gaat... door uw grote schuld. Maar jij kunt gaan. Ga! Pittig af op jardin. *Gradus opent een grimeerkist, met lampjes. Hij smeert rouge op zijn wangen.*

En zet zijn ogen aan met oogkool. Opgelost! Ik mag weer springen van de dokter.

JACOB

Hoe kan dat?

GRADUS

Hier kan dat!

Gradus grist een degen uit zijn foedraal. Hij pakt er ook een voor Jacob en werpt deze met het heft naar hem toe. Jacob vangt hem op. Met geheven punt staan ze en garde tegen over elkaar.

GRADUS

En garde! Etes vous prêtes?

Gradus staat klaar voor het duel. Jacob, zo goed en zo kwaad als het gaat, ook.

GRADUS

Weg hier, jongen. (excuus, ik ben je naam even kwijt).

JACOB

Jacob.

GRADUS

Juist. Ga toch, Jorik. Wat heeft een jonge vent als jij tegenwoordig nou aan toneel?

JACOB

Niks. Weet ik ook wel. Maar het is zo lekker rustig hier.

GRADUS

Dat denk je maar.

JACOB

Ja, dat denk ik.

GRADUS

Maar hoe beter je luistert, hoe meer stemmen je hoort. Al die woorden van ooit. Al die zinnen van ooit. Al dat lachen. Hoor je het? Dat klappen allemaal?

JACOB

Volgens mij hoor ik het.

GRADUS

Denk je het of weet je het zeker?

JACOB

Mag ik nog even luisteren voor de zekerheid?

GRADUS

Doe maar, Jaap.

JACOB

Jacob!

GRADUS

Luisteren!

Ze luisteren.

GRADUS

Wat hoor je?

JACOB

Ik hoor u ademen.

GRADUS

Dat is al heel wat, tegenwoordig.

JACOB

Dat u ademt?

GRADUS

Dat ook. Neen: om in deze drukke, drammerige wereld iemands adem nog te horen. Ga! Ga dan!

JACOB

Neen!

Gradus begint het duel.

GRADUS

Allez! Attaque! Contre-attaque! Parade! Riposte! Remis d'attaque! Touché.

Grand Touché. Touché Overflakkee...

Jacob verdedigt zich zo goed en zo kwaad als dat gaat. Hij valt op de grond, dreigt het gevecht te verliezen.

JACOB

Ik ga fluiten, hoor. Ik ga fluiten!

GRADUS

Niet fluiten!

JACOB

Ik ga het doen!

Plots springt Demian te voorschijn. Degen in de hand. Hij mengt zich in het gevecht.

Ze schermen. Een lang en fel duel.

DEMIAN

Ghy vuighe, vuile schoft, ghy vale zwervershond. Ghy diepzeemonster ghy, ghy schandelijk stukh stronth.

Dan ligt Jacob op de grond. Demian houdt de punt van zijn degen op de keel van Jacob.

DEMIAN

Pas op de plaats! En sta! Vriesch vast s'êr place, mijnheer.

Vooreer de punt van mijn ponjaerd in maar één keer

uw rotte kop van pruick tot baerdt in tweeën slijt...

Uw naem? Welck is uw naem? Nu spreek, ick heb gheen tijd!

JACOB

Demian!

DEMIAN

Gij kent mijn naam?

JACOB

Jawel. Ik ken uw naam van buiten: Demian. Demian. Demian.

DEMIAN

Zwijg. Niemand mag mijn naam hier horen.

Bakkes toe, of ik zal nog uw adamsappel moeten boren.

JACOB

wijst naar het gouden lint van Laila dat Demian om zijn hals draagt 'Hier, mijn hartenjager. En neemt dit gulden lint opdat ge immer denken zult aan 't meisje dat u mint...'

DEMIAN

Waar is zij? Is zij hier? Zeg op en maak mij weer blijmoedig en verheugd.

Dan ontdekt Demian de bebloede kleding van Laila. Hij is ontroostbaar.

DEMIAN

Neen. Neen. En nog heel vaak Neen.

Haar jurk! Haar jurk zonder haar!

Haar goed goed, onder het bloed!

Wee mij. Wee mij. Wee alles van mij.

GRADUS

tot Jacob Zeg, Hannes, hoe oud bent u eigenlijk?

JACOB

Hoezo?

GRADUS

Omdat deze tragedie niet geschikt is voor jonge kijkers.

JACOB

Hoe oud moet je dan zijn?

GRADUS

Hoe oud bent u?

JACOB

Dat... dat verandert steeds. Wordt het eng, zo dadelijk?

GRADUS

Behoorlijk.

JACOB

Te eng voor mij?

GRADUS

Zou goed kunnen.

JACOB

Want?

GRADUS

Want... Want... uit puur liefdesverdriet om zijn Laila, van wie hij dus denkt dat ze opgevrotten is door de wilde beesten... Uit pure wanhoop stort Demian zich zo dadelijk van de klif.

JACOB

Nee! Dat wil ik niet. Echt niet. Wat is een klif?

GRADUS

Een klif is iets waar men zich maar beter niet van af kunt storten.

JACOB

Want?

GRADUS

Want: Aaaaaaahhh... Boem... Stilte.

JACOB

Au!

GRADUS

Niet eens meer: au. Nee: Aaaaahhh en dan: Boem... en dan meteen: Stilte.

JACOB

Mijn God! Ik ben er gewoon niet lekker van.

Demian staat op de top van een klif. Klaar om zich naar beneden te storten.

DEMIAN

Mijn lichaam stort omlaag, terwijl mijn ziel
het zwerk juist kiest, nu. Hoger, sneller, verder.
Zo suis ik op de maan aan. En op sterren en
planeten. En op kometen. Zo verdwijn ik
(kleine, kleine mens) voorgoed tussen
Saturnus en Uranus. Nog hoger
stijgt mijn ziel, Venus en mars voorbij.
Óp op op naar de goudgloeiende zon.
Die mijn ziel zal samensmelten met de ziel
en zaligheid van jou.

JACOB

Gaat hij nu springen?

GRADUS

Bijna.

DEMIAN

Van jou. De Laila die ik zo missen moet
op deze platte, natte aarde. Hier en nu!
En nu! En nu! En alle uren van de dag
en alle dagen van de week en alle maanden
van het lange, lange jaar.

JACOB

Nu?

GRADUS

Bijna.

DEMIAN

Mijn lief! Mijn lief, ik kom er aan,
het is nu nog een kwestie van tellen.
Voor ik me ter aarde stort om jou.

JACOB

Nu?

GRADUS

Bijnabijna.

DEMIAN

En hoog in het heelal ben ik dan jouw man
en dan zul jij mijn vrouw zijn, Laila.

Tot in de eeuwigheid der eeuwen. Samen!...

*Demian wil springen. Jacob wil Demian vastgrijpen, maar grist alleen maar het
gouden lint weg dat Demian om de hals draagt.*

JACOB

Stop!

GRADUS

tot Jacob Niet doen! *tot Demian.* Spring maar, hoor.

JACOB

Nee, stoppen!

GRADUS

tot Demian Sorry. Springen maar.

JACOB

Neen!

*Demian springt bij nabij nabijna. Gradus sluit het doek. Jacob staart naar het gouden
lint in zijn hand.*

GRADUS

Aaaaaaahhh... Boem... Stilte. Doek!

JACOB

En nu?

GRADUS

Nu? Nu is het pauze.

JACOB

Ik zit er net helemaal in.

GRADUS

Pauze. Ik kan er niks anders van maken.

JACOB

En wanneer is de pauze afgelopen?

GRADUS

Als het doek weer opengaat.

JACOB

En wanneer is dat?

GRADUS

Als het niet meer dicht is.

stilte

JACOB

Is dit anders niet een geschikt moment voor de explosie?

GRADUS

De explosie! Ben je er klaar voor?

JACOB

Ab-so-luut.

GRADUS

Helaas, dan is het geen verrassing meer. *Gradus staat op om af te gaan.*

JACOB

Wat gaat u nu doen?

GRADUS

Het is pauze. En ik ben een man op leeftijd. Dus even naar het kleine kamertje.

JACOB

Mag ik mee?

GRADUS

Absoluut niet. Eén ding: beloof me, Albert, dit doek te allen tijde dicht laten. Te allen tijde!

JACOB

Want anders...

GRADUS

Want anders...

JACOB

Anders wat?

GRADUS

'Pffffff...! *Gradus af.*

Jacob is alleen. Luistert of hij achter het doek al iets hoort van wat er zich straks af zal spelen. Hij twijfelt... Om dan toch, tegen het decreet van Gradus in, het voordoek te openen. Jacob ziet wat de kijker net niet kan zien: de ter aarde gestorte Demian.

JACOB

Au! En nog eens au!

Laila op. Stralend.

LAILA

Wie daar?

JACOB

Als daar, hier is dan ben ik het weer.

LAILA

Jij! Mijn jij? Mijn Demian? Is het... Jij!

JACOB

Ja, het is ik. Maar dan iemand anders.

LAILA

Ge draagt mijn gouden lintje,
m'n vrindje.

Gradus op. Onthutst ziet hij hoe Jacob zondigt tegen de wetten van het toneelmeesterschap.

GRADUS

Jongen! Jongen! Je naam is even kwijt.

JACOB

Jacob!

GRADUS

Jacco. Komen, nu!

LAILA

Jacco?

JACOB

Jacob!

GRADUS

Jason, mee!

LAILA

Jason?

JACOB

Nee, 'Jacob' als van 'Jacobus'!

LAILA

Dus je bent het niet?

JACOB

Dat ligt er maar helemaal aan.

LAILA

Nee, je bent het niet. Ach, bloedend hart.

Mijn lege handen zijn zo koud.

Mijn natte wangen zijn zo zout.

Ach! Ach! En nog eens ach.

Wanneer zal deze mond weer lachen...?

Ze roept.

'O, Demian! Mijn Demian!'...

Ze staat op het punt om zijn dode lichaam te ontdekken.

JACOB

Niet kijken! Laila! Laila!

Laila staat verstijfd.

LAILA

Laila! Laila? Wie is 'Laila'?

JACOB

Laila... dat is u.

LAILA

Ik? Ik ben een doord'weeks boer'nwichtje.

Nummer dertien uut een gezin van een dozijn.

Mien afkomst en mien dad'n ben'n klein,

meneer. Zie maar naar mien vuil gezichtje.

JACOB

Nee, Laila. Ik ken uw geheim. Ik weet: u bent geen doorsneewichtje,

welnee u... u bent... keizersnee!

LAILA

Laat af, gij bruut. Ge draagt het ijzer van mijn papá, de vorst.

JACOB

Maar nee! Het is ik: Jacob.

LAILA

Ge zijt een adelborst.

Ik zie het aan de veer'n op uw helm. Schelm.

Opnieuw: ik ben een meisje van het vlakste

stukje van het platteland.

JACOB

Dan geef mij nu uw... voet.

LAILA

Mijn voet? Waartoe mijn voet?

JACOB

Is dit het voetje van een boerin?

Zo zacht. Zo fijn. Dit moet wel de wreef van een edelmeisje zijn.

Jacob die bewijst dat Laila geen boerenmeisje is, doordat ze haar verloren muiltje past.

LAILA

Ai en nog eens Ai. Ik ben er gloedheet bij... *Laila valt in katzwijn.*

JACOB

En nu?

GRADUS

Ik heb hier op de bühne ooit iemand gezien... een meisje was het... een jonge vrouw, bijna... Die had zich geprikt aan een... een naald van een... van een... van een... (dat ben ik even kwijt)... en die was, sinds die prik, al honderd jaar bewusteloos... Maar die werd toch weer wakker... maar hoe?

JACOB

Snel. Snel! Hoe dan?

GRADUS

Het is lang geleden. Het zit ergens achter in mijn hoofd... Wacht, ik krijg beelden: er komt een man op... Knappe man... Kroon op het hoofd.

Hermelijnen mantel om de schouders... Nu schrikt hij van het bewusteloze meisje daar aan zijn voeten. Nu buigt hij zijn gezicht naar haar... Komt zo dicht in haar buurt dat hij haar neusje al kan ruiken...

JACOB

En nu...?

GRADUS

En nu is daar... de kus.

JACOB

Dé kus? Hoezo: 'dé kus?'

GRADUS

Luister Kobus, en luister goed. Je allereerste kus is dé kus. Alle kussen daarna zijn kussen als alle andere. Opschrijven en onthouden voor later.

JACOB

Ja, nee... maar zegt u nu dat hij haar kust.

GRADUS

Nogal. Ik zie nog haar ogen opengaan... ze kijkt hem aan. En dan... dan doen ze samen met die ene kus.

JACOB

Terwijl iedereen zit mee te kijken?

GRADUS

Maar dat weten zij niet. Voor wie goed kust, bestaat er geen publiek.

JACOB

Maar écht kussen, dus!

GRADUS

Echter kan niet.

JACOB

Met de lippen, dus!

GRADUS

Hoe wil men anders kussen!

JACOB

Met de tong?

GRADUS

Amateur! 'Met de tong'. We hebben het hier over de 'Toneelkus'.

JACOB

O.

GRADUS

Maar, genoeg gebabbeld. Er ligt daar een dame in katzwijn. En van je kussen maar.

JACOB

Wie? Ik?

GRADUS

Jij, jongen. Kus haar weer bij zinnen. Beginnen!

Jacob probeert het, maar hij weet niet hoe.

GRADUS

Niet zo angstig, het is maar theaterrrrr.

JACOB

Makkelijk gezegd, maar een kus... een kus is altijd echt.

GRADUS

Kussen, amateur! Jij hebt haar bewusteloos gekregen, dan kus jij haar ook maar weer bij kennis.

Jacob doet een poging. Zonder effect.

GRADUS

Mag dit hier, heden ten dage, ook al kussen heten! Het heeft meer weg van eten.

JACOB

Ik ben het niet gewend, meneer.

GRADUS

Juist dan dient men gericht te werk te gaan. Opnieuw! Van voor af aan.

Jacob doet een tweede poging.

GRADUS

En, komt er al enig leven in?

JACOB

Ik krijg niet de indruk. Misschien wilt u een poging wagen?

GRADUS

Ik! Ik ben te oud om te kussen. Dat heb ik van mijn grootmoeder. Die begon ook te prikken toen ze op leeftijd was.

JACOB

Maar u hebt natuurlijk de nodige ervaring.

GRADUS

Niet iedere volwassen man heeft per definitie ooit een vrouw gekust. Maar in mijn metier was ik natuurlijk wel vaak in de buurt van... van de toneelkus.

JACOB

Ja, natuurlijk. En wat zag u dan?

GRADUS

Hier komen. En opletten.

Gradus neemt Jacob in de armen.

GRADUS

Dat is A: haar aankijken. Dat is B: (met de vlakke hand) haar haar uit haar gezichtje strijken. Dat is C: de ogen sluiten en de lippen naar haar lippen brengen. En dat is dan vervolgens... D: heel lang doen over de laatste centimeters. En nu komt het, E: vlak voor de daadwerkelijke kus, het hoofd tussen kijker en de mejuffrouw draaien. *Gradus demonstreert. A.B.C.D. En draai.*

JACOB

Is het hier nou zo warm?

GRADUS

Concentratie! *Gradus demonstreert nogmaals. A.B.C.D. En draai. Die draai is belangrijk. De kijker mag de kus nooit zien. Hij moet hem zelf kunnen verzinnen!*
... U bent!

Jacob neemt Gradus in de armen. Gradus worstelt zich los.

GRADUS

Niet bij mij. Bij haar!

Jacob kust haar bijna.

JACOB

Nee, wacht! Wat als zij zo dadelijk wakker wordt! Dan zal ze hem zien liggen, ginds, aan de voet van de klif.

GRADUS

Ja, zo staat het geschreven.

JACOB

En dan, wat schrijven ze dat er dan gebeurt?

GRADUS

Er is maar een manier om dat te ontdekken.

JACOB

Hoe dan?

GRADUS

De sleutel ligt op jouw lippen.

JACOB

A... B... C... D... E... F... G... H... En draa...

Jacob kust Laila. Zij komt bij bewustzijn.

LAILA

Ben jij het?

JACOB

Normaal gezien wel, maar in uw geval: neen.

LAILA

Ja of neen?

JACOB

Juffrouw, het spijt me heel erg, maar...

GRADUS

Neen!

JACOB

Helaas.

LAILA

Demian. Mijn Demian. Waar ben je gebleven!

JACOB

Luister toch. En luister links en rechts. En lees ondertussen de woorden op mijn lippen:...

GRADUS

Niet zeggen!

JACOB

Daar bij de klif niet naar beneden kijken!

GRADUS

Wat zeg ik nou net!

LAILA

tot Jacob Niet? Waarom niet?

JACOB

Omdat... Demian zou het niet gewild hebben. Daarom.

LAILA

Ach, kent u Demian?

GRADUS

Kent hij niet!

JACOB

Ik ken hem... van verhalen.

LAILA

En... gaat het goed met hem? Vertel! Vertel.

GRADUS

Zeg dan, Kobus! Hoe gaat het met hem...

JACOB

Prinses. Ik ben uw knecht.

Ik zal u behoeden voor...

Water en vuur.

Voor ziekte en dood.

LAILA

Dank, dank, driewerf dank.

Wie een vriend is van mijn Demian,

die is een vriend van mij: zijn Laila.

Goed, ik zal doen wat mijn liefje mij beveelt:

ik zal niet de klif afkijken.

Ik zal hier wachten op hem.

Mijn hém!

GRADUS

zakt door zijn knieën Ach, ach, ach. Nu heb je het voor elkaar, Japie. Nu denkt Laila dat Demian nog in leven is. En nu wil ze nooit meer verder spelen. Hoe moet het nu ooit nog slecht aflopen met deze tragedie.

JACOB

Dat weet ik zo gauw ook niet.

GRADUS

grijpt naar zijn hart Bhhoem... Boemboemboemmetje... Boehoem... Brrrrr...

bbbb...

JACOB

Misschien moet u wat rusten.

GRADUS

Rusten! In dit vak bestaat geen rust. Moet je zien wat je hebt aangericht.

JACOB

Wat dan?

GRADUS

Wat dan?! De tragedie staat hier stil!

LAILA

Enfin. Nu ben ik hier.

En nu wacht ik tot hij weer bij mij zal zijn:

mijn man. Mijn Demian.

Ze huilt zachtjes. We zien tranen.

JACOB

Zijn die tranen echt?

Laila knikt.

JACOB

Is dat moeilijk: echt huilen?

LAILA

Neen, huilen is niet moeilijk.

JACOB

Doe er nog eens een paar.

LAILA

Nu?

JACOB

Nu!

Laila huilt dikke tranen.

GRADUS

Hou op, want straks begin ik ook.

JACOB

Geslaagd!

De tranen lopen langs Laila's wangen. Dan haalt ze een Dampstift te voorschijn en smeert wat onder Jacobs ogen. Jacob huilt zachtjes mee.

LAILA

Erg hè.

JACOB

Heel erg.

LAILA

Zie je wel. Huilen is zo moeilijk niet.

Jacob huilt intens.

LAILA

Nee, wat pas ingewikkeld is... is stoppen met huilen.

Jacob probeert te stoppen.

LAILA

Maar... het moeilijkste van alles is...

JACOB

Is..?

LAILA

Is... zo echt mogelijk dood zijn.

JACOB

Waarom?

LAILA

Probeer maar.

JACOB

Akkoord. Ik begin nu.

LAILA

Wachten! Eerst moet je weten hoe je dood bent gegaan?

JACOB

Dood is dood.

GRADUS

Tsss! Laila, vertelt u die jongen maar liever hoe hij is omgekomen, hij is een amateur.

LAILA

In dat geval... Heeft hij gif gedronken.

GRADUS

U heeft gif gedronken, hoor ik net.

JACOB

Mooi. Mag ik nu beginnen, want ik heb er nogal zin in. Ik ga nu dood. Ik begin als ik 'ja' zeg. Ja?

GRADUS

Bewogen!

JACOB

Nee, ik begin als ik 'ja' zeg. Zei ik. Ja?

GRADUS

Weer bewogen!

JACOB

Nee, ik begin als ik 'Start' zeg. Goed?

GRADUS

Start.

Jacob doet alsof hij dood is. Dit duurt even.

JACOB

Ik ben nog maar zeventien seconden dood en ik verveel me al. Wat moet dat later worden in het echt?

GRADUS

Dilletant.

JACOB

Dood zijn is moeilijker dan kussen. *tot Gradus* U bent.

GRADUS

Mij best. 'Start.'

JACOB

Dat is oneerlijk. U weet nog niet eens hoe u gestorven bent.

GRADUS

Snel dan, want ik zat er al behoorlijk in.

JACOB

Ik weet niks.

GRADUS

Snel!

JACOB

'Snel!' Snel!' zo kan ik me niet concentreren. *tot Laila* Weet jij niet iets ergs?

Snel. Snel!

LAILA

Zijn hart! Het is zijn hart.

Gradus stort ter aarde en blijft bewegingsloos liggen. Ondertussen ziet Laila kans om ongezien weg te sluipen.

JACOB

Gewonnen. Ja. Gewonnen. Genoeg... Nou is het niet meer leuk... Meneer!

Meneer!

Na even gaat Gradus overeind zitten.

GRADUS

En de winnaar is...

JACOB

Waar is Laila ineens?

GRADUS

Die? Die is weg.

JACOB

Weg? Naar huis? Naar haar papá?

GRADUS

Neen! Onderweg. Naar de klif.

JACOB

Maar waarom?

GRADUS

Waarom? Omdat ze bij Demian wil zijn.

JACOB

Ja! Nee! Maar die Demian is net van: Aaaaaaaaah... Boem... Stilte.

GRADUS

Maar dat weet zij nu nog niet. Ze weet het bijna... bijna... Ze staat nu aan de rand van de klif... ze staart naar beneden...

JACOB

Niet kijken!

GRADUS

Maar ze kijkt natuurlijk wel. En dan...

JACOB

Niet zeggen!

GRADUS

Niet?

JACOB

Doe toch maar wel.

GRADUS

Dan slaakt Laila een gil, zo kil! Zo ijselijk dat elke vlinder in de lucht bevriest en dat iedere boom, hartje zomer, zijn blad verliest.

JACOB

Ik hoor het zo voor me.

GRADUS

En nu wil ze nog maar één ding...

JACOB

Wil ik ook.

GRADUS

Ze wil alleen nog maar bij hem zijn. Daar beneden.

JACOB

Nee!

GRADUS

Jawel. En ontroostbaar schuifelt zij, voetje voor voetje,

JACOB

Kijk uit!

GRADUS

Naar de rand van de klif...

JACOB

Ik zeg: kijk uit!

GRADUS

En dan...

JACOB

Niet zeggen! Wél zeggen!... Maar zachtjes zeggen!

Laila staat aan de rand van de klif. Herfstbladeren dwarrelen neer. Ze ziet beneden het ontzielde lichaam van Demian liggen.

LAILA

Ach, zie mij hier staan al op de rand van deze klif.

Waar is mijn vaderland? Mijn moederland?

En waar mijn papá's hand? Mijn moeders zachte wang

tegen de mijne. Ach, beter zwijg ik in al mijn talen.

JACOB

tot Gradus Zal ik anders eens proberen om Demian weer tot leven te kussen?

GRADUS

Neen! Dit is een tragedie, leek! Hoe vaak moet ik dat nog zeggen.

LAILA

Ach arme ik. Ach arme, kleine ik.

Ik ben een meisje met lang haar
en met twee bibberende knieën. Sinds mijn Demian er niet meer is,
sinds hij niet langer praat en leeft en lacht,
naar mij. En wacht op mij... sinds toen
heb ik twee warme handen over
en ook mijn lippen zijn er twee te veel
nu die zijn hals nooit meer zullen kussen.
Er is verdriet en er is pijn, en ik... ik zit daar tussen.

...

Mijn lieve Demian, wat ben je klein, daarginds.

Wat ver ben jij van mij. Jij bent van mij.

En ik ben vanaf nu jouw vrouw.

Nog maar één sprong

en wij zijn eeuwig verbonden in de dood.

Laila springt en verdwijnt.

GRADUS

fluistert Aaaaaaahhh... Boem... *stilte* Voor eeuwig samen stil in de dood.

Muziek. Nog meer muziek. Rood avondlicht. Doek. Ssssstt... Publiek zegt niets,
doet niets, ademt niet eens. Eenentwintig... tweeëntwintig... drieëntwintig...

Begint er links (voor de kijker rechts) iemand te klappen. Begint er rechts

(voor de kijker links) iemand mee te klappen. En nu klappen er al zeven. En nu

zeventien. Zeventig. Zevenhonderd. Zaal. Baignoires. Eerste balkon. Tweede

balkon. Derde balkon. Schellinkje. Ook in de coulissen staat de regisseur te

applaudiseren en te huilen van ontroering. De kleedsters ook: rode ogen, natte

wangen, slaan de handen op elkaar tot het pijn doet. Ik zag zelfszelfs de dikke

meneer van de brandwacht juichen, joelen. Bravo! Bravo! Bravissimo! *stilte*

JACOB

Maar... als zij 'Aaaaaaahhhh... Boem... Stilte' deed, hoe kan het dan dat ze hier nu rond loopt?

GRADUS

Hier kan dat.

JACOB

Ja, nee... maar hóe kan dat?

GRADUS

Ik hoef niet alles te weten. Ik weet al veel te veel voor mijn kleine schedeltje. Ik kan niet wachten op de dag dat ik zo oud ben dat ik van alles en nog wat begin te vergeten. En dat het weer waaien kan hier in dit volle hoofd. Dit overovervolle hoofd. Dit betovervolle hoofd. Hier kan dat. Hier en hier alleen...

JACOB

Maar dat ze nu dood is, is dat nu, A: in het echt of B: in het nep?

GRADUS

Wat denkt u zelf?

JACOB

Ik weet niet meer precies wat ik denk.

GRADUS

En dit antwoord is... Goed!

JACOB

Hoera! Maar waarom, eigenlijk?

GRADUS

'Waarom?!' 'Waarom?' vraagt hij! Men komt hier niet om te denken, Joop, men komt hier om te voelen. Daarom.

JACOB

Maar hoe moet het nu met die arme papá!

GRADUS

Welke papá?

JACOB

De keizer.

GRADUS

Die? Die ziet daar (naast de lijkwitte Demian) zijn meisje, zijn enige dochter liggen. Bebloed, gekneusd, gehavend, vernield, stil... koud... Dan grijpt hij met beide handen naar zijn borst, zakt hij in elkaar en sterft... aan een gebroken hart. *stilte*

JACOB

Er is één ding dat ik nu ab-so-luut niet verwacht.

GRADUS

Wat dan?

JACOB

Ik heb geen idee.

GRADUS

Zeg nou maar.

JACOB

Nee, want als ik het zeg dan gebeurt het wéér niet.

GRADUS

Dan gebeurt wát niet?

JACOB

Geen idee.

GRADUS

Ik ook niet.

JACOB

Niemand niet.

GRADUS

Iemand die nu iets verwacht? Niemand? Niemand? Niemand die nu een explosie verwacht? Niemand? Echt niemand die denkt: nu komt er een explosie?

Jacob loopt naar de kist met explosieven. Hij opent hem en haalt er een klassieke grote ronde zwarte kogel met lont uit. Met twee vuurstenen probeert hij deze aan te steken.

JACOB

Is dit wel echt vuur?

GRADUS

Wat anders?

JACOB

Koud vuur?

GRADUS

Er is maar een manier om daar achter te komen.

Het lont vat vlam en begint langzaam te branden. Dan... na even, dooft het weer.

GRADUS

grijpt naar zijn hart Boemboem! Boemmetjebboemboem... Bwoaaaamhhh!

Gradus is er slecht aan toe.

JACOB

Moet dat harnas niet uit?

GRADUS

Nee, aanlaten. Altijd gewild, zo. *Gradus ademt zwaar.* Je vergeet iets?

JACOB

Wat iets?

GRADUS

geeft Jacob de sleutel Elke sleutelbos klinkt anders. Deze ook. Geen sleutelbos die klingelt als deze.

Ze luisteren naar het klingelen van de sleutelbos. Gradus geeft hem aan Jacob.

JACOB

over de sleutels Hij is helemaal warm.

GRADUS

Natuurlijk, ik draag hem al veertig jaar bij me.

JACOB

Maar je handen heb je nog veel langer. En die zijn juist koud.

GRADUS

Als je heel oud bent, dan word je alvast koud, hier en daar.

JACOB

Echt waar?

GRADUS

Voel maar.

JACOB

Wou je nog wat zeggen, Gradus?

GRADUS

met zijn laatste kracht Dames, Heren... Aanvang!... *Gradus sterft.*

JACOB

Mooi! Heel mooi! Bravo! Bravissimo. Klaar. En klaar nu. Klaar, Gradus. Heel mooi. Doek!... Gradus? Gradus! Ik moet lachen. Hoor maar. Hihi. Bewogen! Bewogen, man. Je ademt, man... Ik ga je kussen, hoor. Ik ga je nu dus kussen, hoor. Komt hij! En garde! Attaque!... Einde. Als ik 'nu' zeg is het einde. Gradus! Ik zeg bijna 'nu'... Nu!...

Het begint zachtjes te sneeuwen.

Koud vuur! ging in première op 15 februari 2014 in Jeugdtheater De Krakeling in Amsterdam, in een productie van De Toneelmakerij.

JACOB Jan-Paul Buijs

GRADUS Roel Adam

LAILA/DEMIAN Andre Dongelmans

Regie: Paul Knieriem

Dramaturgie: Paulien Geerlings

www.toneelmakerij.nl

Peer Wittenbols (Bergen op Zoom 1965) is freelance-schrijver. Tot eind 2008 was hij als huisschrijver verbonden aan Toneelgroep Oostpool onder artistiek leiderschap van Rob Ligthert. Wittenbols schreef zo'n veertig toneelstukken, twee dichtbundels en een verhalenbundel. Hij won daar zeer grote en zeer kleine prijzen mee. Ook was hij als columnist werkzaam voor De Theatermaker, Dagblad De Limburger en De Volkskrant. Hij schrijft o.a. voor Het Zuidelijk Toneel, de Toneelmakerij en de Rotterdam Connectie. Zijn werk wordt gespeeld in onder meer Vlaanderen, Duitsland, Rusland en Spanje.

Toneelwerk

Koud vuur! – 2014

*Vette Dinsdag** – 2013

Schiettent Rosa – 2013

Honingjagers – 2013

Honger naar jou – 2013

SS De Liefde – 2012

Hemelvuur – 2012

*Vertellingen van 1001 nacht** – 2012

Huisgoden – 2012

Het uur van het konijn – 2011

*Waakhondje** – 2010 – genomineerd voor de Taalunie

Toneelschrijfprijs 2011 – winnaar Zilveren Krekel

Seizoen 2010-2011, 'beste individuele prestatie'

Hark & Sleg – 2010

Amora – 2010
Voor Colette – 2010
Het misverstandt – 2008
De broekneus – 2008
Het eigen bloed – 2008
*Op de Ziel** – 2007
Alptraum – 2007
Het vierde rijk – 2007 – genomineerd voor de Taalunie Toneelschrijfprijs 2007;
geselecteerd voor Het Theaterfestival 2006-2007
Niemandsverdriet – 2006 – genomineerd voor de Taalunie Toneelschrijfprijs
2006
De bamboesnijder – 2005
De nimfen – 2005
Goedbloed – 2004
Het behouden huysch – 2004 – 7e Nederlands-Duitse
kinder- en jeugdtoneelschrijversprijs Kaas & Kappes
Zullen we het liefde noemen – 2003
Eerste bloei – 2003
Atalanta – 2003 – 6e Nederlands-Duitse kinder- en
jeugdtoneelschrijversprijs Kaas & Kappes
Het zouthuis – 2002
Dubbeldooier – 2002
Tosca – 2001
Eierdans – 2001
Oude honger – 2001
De kersenbijter – 2000
Erfdragers – 1999
Tweeduister – 1999

Ochtendkroniek – 1998

Noordeloos – 1997 aanmoedigingsprijs voor toneel-

literatuur van het Amsterdams Fonds voor de Kunst; Van der Viesprijs 1997;

geselecteerd voor het Nederlands Theaterfestival en Het Theaterfestival

April (1864-1889) – 1997 – Taalunie Toneelschrijfprijs 1998

Smegma – 1996 genomineerd N.P.S.-cultuurprijs

Zog – 1996

Doodrijp – 1995 *Zeestuk* – 1994

Desmet/het vege lijf – 1993

*Deze teksten verschenen eerder in de reeks van De Nieuwe
Toneelbibliotheek (# 60, #94, #109 en #181)